

• **Valentí Gual Vilà,**
 • **conreador historiogràfic del territori**

• **Manel Güell Junkert**

Si hagués de rememorar la primera vegada que vaig coincidir amb Valentí Gual, m'hauria de remuntar al final de la dècada dels vuitanta del segle passat, en el singular escenari de l'Arxiu Històric Arxidiocesà de Tarragona, llavors regit per l'enyorat Mn. Salvador Ramon i Vinyes. Al voltant d'aquest savi benemèrit, ens aplegàvem, cada dissabte, un grupuscle de joves atrets pels secrets que contenien els valuosos volums de paper i pergamí de cal *Bombo*, com era conegut l'Arxiu en honor a Mn. Ramon (dit així perquè, quan de petit la família es traslladà a la ciutat, s'instal·là en el pis que havia ocupat anteriorment el músic que tocava el *bombo* de la banda municipal). En el reduït àmbit dels que preferíem ensumar la pols dels llibres a passejar-nos per la Rambla i deixar córrer el temps entre cafeteries i discoteques, ens acabàvem coneixent tots. També en un arxiu es poden fer amistats duradores.

Recordo una temporada que quan accedíem a la sala de consulta s'oïa, vestíbul enllà, una mena de reverberació, discreta però constant. Provenia d'una silueta voluminosa (ja llavors) que, a la penombra d'un racó al fons, asseguda en una taula cara la paret, semblava resar una penitència en arameu. Aquells dies, sempre que ens obrien la porta de l'arxiu, fos dissabte o entre setmana, plugués, nevés, fes sol o retronés, sempre s'oïa, al fons, aquella remor impertorbable. Amb el temps, tinguérem ocasió de conèixer-ne l'origen, i se'ns féu habitual el semblant afable i panxacontent d'un jove de la Conca que es dedicava al buidatge sistemàtic de tots els llibres sacramentals d'aquella comarca. Com que no hi havia prou temps material de pendre'n nota manuscrita (llavors encara no hi havia ordinadors portàtils ni càmeres digitals), sistematitzava la tasca de buidatge, tot cantant cada partida de baptisme, matrimoni o òbit, davant d'una gravadora de veu que avui ens semblaria enorme. Posteriorment, en la intimitat del seu Rocafort i amb una

paciència benedictina, transcrivía les dades al paper. El conec bé i no m'erro: m'hi jugaria un pèsol que avui encara les conserva!

L'anècdota em dóna peu a comentar les qualitats que més sobresurten de Valentí, a més de l'afabilitat i un cap ben moblat (i, és clar, algun defecte, com tothom, que ara no toca). Aquells de nosaltres que ens vàrem decantar per la Història Moderna, ens fèiem costat i entrecreuàvem experiències, troballes, curiositats i també consultes. Va ser de boca del Valentí que rebia la primera explicació tangible sobre què era un censal, amb un comentari plausible i madur, que encaixava bé en els escassos punts il·luminats del tema que jo amb prou feines reconeixeria a les palpentes de la meua ignorància. Els misteris del sistema censalístic que imperava a l'època moderna no foren els únics coneixements que el Valentí em va prodigar al llarg dels anys i gairebé tot el que avui sé sobre demografia històrica li ho dec. De la seva mà vaig descobrir el multiplicador de focs, la taxa de natalitat, el càlcul de la intensitat de les crisis de mortalitat adulta, o els fills de pares incògnits que, com ell observava amb sornegueria, l'única identitat incògnita devia ser la del pare de la criatura, no pas la de la mare, que no es podia estalviar un procés de gestació i part que s'acabaria fent públic. I tants altres aspectes d'aquesta interessant disciplina, de la qual ell n'és degà i, possiblement, el major entès de Catalunya, i no ho exagero pas.

Valentí prometia dots de l'excel·lent pedagog que covava dins seu. Dotat de facilitat de paraula, de capacitat per fer entendre els conceptes i d'una gran generositat en difondre'ls, era qüestió de temps que el veiéssim ocupar càtedra en la principal universitat del país, a Barcelona. En el decurs dels anys, han estat nombroses les consultes que li he adreçat (per unes poques que ell me n'ha fet a mi) i mai m'ha decebut! Al contrari, m'ha obert, de bat a bat, la porta dels seus coneixements, i de la seva boca han fluït respostes meticuloses, concises i ben pautaades, com la caiguda de flocs de neu. Sempre he pogut comptar amb ell per muntar algun curs, impartir alguna classe, pronunciar alguna conferència a la Reial Societat Arqueològica Tarraconense o pregar-li un pròleg. Per mi va ser tot un honor que, el 2011, em prologués (i presentés, amb notable èxit!) el meu llibre de demografia durant la Guerra del Francès. Ningú millor que el meu mentor i amic!

A aquesta generositat s'uneix una altra virtut, de les més preuades pels qui ens dediquem a la història. És la nostra una tasca laboriosa que s'assoleix amb el cap i amb els colzes. El conreu de la història demana temps i paciència, i per tant, també perseverança. Des que el Valentí baixava tots els dies que podia a Tarragona i s'allargava hores senceres en aquella lletania de gravacions de veu a l'Arxiu Diocesà (fins a recopilar una completa base de dades demogràfica de la Conca de Barberà), ja li vam endevinar que un dels seus punts forts era la constància. Una perseverança que el portà a elaborar una magnífica tesi doctoral, que no el va deixar defallir i que l'animà a lluitar sense descans fins esdevenir professor universitari d'Història Moderna. La mateixa tenacitat que li ha permès, ja més recentment, ordenar, classificar i publicar en dos gruixuts volums la ingent quantitat de material de l'Arxiu de Poblet. Una tasca titànica, només a l'abast de privilegiades capacitats de treball i de rigor. La seva producció bibliogràfica, n'és una altra evidència. Ha publicat tants treballs d'Història, dotzenes de monografies, centenars d'articles, que desenquadrats i posats els fulls en filera, un al costat del següent, l'improvisat perímetre de paper podria donar dues voltes al nucli urbà de Rocafort de Queralt, o poc li faltaria!

Gual ha estat conscient, en tot moment, del prometatge d'uns dons que criden a la responsabilitat. Són poques les persones que entenen la història com l'entén ell, que la conreen amb la seva dedicació, que la curen amb tanta disciplina. D'aquí la necessitat, que sempre ha assumit, de fer país i de dir les coses pel seu nom. La seva reflexió historiogràfica ha intuït les desigualtats, la injustícia social, l'abús del poder, el desemparament dels més pobres i, en conseqüència, s'ha alineat, incondicionalment, amb els desheretats, tot proclamant els valors que podrien canviar el món i fer-lo millor. Un altre dels grans temes que ha conreat ha estat el bandolerisme dels segles XVI i XVII, més que els líders nobles dels bàndols, els desgraciats que els seguien, els fills de la misèria. Sempre que m'ha estat possible, l'he ajudat a descobrir bandolers de la Conca. No recordo en quin congrés d'Història era, a Barcelona, que li vaig portar un plec de fotocòpies on n'hi havia un munt. Asseguts en una tauleta del vestíbul, semblàvem dos vailets que s'intercanvien cromos repetits. Aquell jorn, féu d'amfitrió agraït i em convidà a dinar, a mi i a l'amiga que m'acompanyava, la Núria

Florensa, doctora en història, una altra de les ments preclares de la historiografia catalana. Ens entaulàrem en un restaurant, proper i acollidor, i encara que menjàrem bé, el millor de tot fou la conversa. No oblido com, en aprofitar una absència puntual del Valentí, Florensa se m'atansà a cau d'orella per comentar-me, en confiança (que ara traeixo, -perdona'm Nuri-), l'admiració que li suscitava el Valentí, l'afabilitat, la franquesa, la paraula i els coneixements que ens obsequiava.

A la meva amiga li va caldre una sola conversa de dinar per acreditar-lo com l'excel·lent historiador que és, però els que hem pogut conèixer en la intimitat al Valentí en podem destacar alguna cosa més: és home de la terra. Ha esdevingut, certament, una persona que s'ha vinculat al territori. Com a autor d'articles, sempre ha procurat publicar-los en revistes locals, i com polític que ha acceptat, en benefici dels seus convilatans, dilatar l'exercici d'alcalde de Rocafort de Queralt i de conseller del Consell Comarcal de la Conca de Barberà. Amb una visió moderada del catalanisme (i no tan moderada), s'ha mostrat d'allò més crític davant dels abusos polítics (sempre de més enllà del Sènia) i els atemptats contra la nostra llengua i identitat. Li colpien, i es notava. Em contava en una ocasió (espero reproduir-ho amb suficient fidelitat) que en un congrés celebrat a Madrid, alguns acadèmics van barrejar història i actualitat política i van ser imprudents en les seves intervencions. Gual ja preparava un torn de rèplica incendiari quan va ser apaivagat amb bones maneres i paraules pels seus amics i companys, més cauts i conscients del lloc advers on es trobaven. Coneixien l'hàbil dialèctica del Valentí i sabien que podia proferir-la amb el nervi i la contundència que mereixia la justícia del cas, però no pas l'ocasió. D'anècdotes d'aquestes, i moltes d'altres, els seus companys universitaris més propers en coneixeran, segur, algunes més.

Amb els anys transcorreguts (un grapat!) he pogut modelar el meu coneixement sobre aquest singular conquenc, l'intel·lectual, el dinamitzador cultural, el pare, l'amic, el dirigent..., a partir del seu ferm compromís amb el territori (Rocafort de Queralt, la Conca i Catalunya) i d'una fidelització molt particular dels ideals i dels valors que han fet gran el nostre país.

Un home savi va dir una vegada que la vida és com un llibre obert del qual se'n van passant pàgines, com qui passa episodis remarcables,

i tancant capítols, quan s'acaba una època. En el meu llibre encara tinc capítols per llegir, però de les poques coses que puc avançar de les conclusions finals és el privilegi que per a mi representa haver travat amb el Valentí una coneixença i una amistat, sòlida, sincera i corresposta, que ha perdurat en els anys i que espero que perduri encara més.

El President de la Diputació de Tarragona Joan M. Pujals lliura l'ajut institucional a la premsa local i comarcal a Valentí Gual en representació de la revista *La Segarra*, de Santa Coloma de Queralt. (Foto Chinchilla).